§ 22

Účastníci trhu s elektřinou

Mgr. et Mgr. Jan Kořán

Právní stav komentáře je ke dni 1.4.2016.

K odst. 1

1.

Po zrušení ustanovení § 21 zůstalo ustanovení § 22 odst. 1 jako ustanovení, které z hlediska subjektového vymezuje trh s elektřinou, v podobě, v níž existuje po svém plném otevření v souladu s legislativou Evropské unie. Zvolená koncepce vychází z potřeby organizovat přístup třetích stran k sítím, oddělit některé činnosti v energetice a nadefinovat pro jednotlivé role příslušná práva a povinnosti - zatímco v komentovaném ustanovení je uvedeno legální označení těchto rolí, v následujících paragrafech je pak již definován jejich obsah. Základním předpokladem fungování trhu s elektřinou bylo mj. oddělení činností tržních (výroba elektřiny a obchod s elektřinou) od činností "přirozeně monopolních" (tj. přenos elektřiny a distribuce elektřiny). Další pravidla související s uplatňováním principu regulovaného přístupu třetích stran k sítím, zajišťující výrobcům, zákazníkům a obchodníkům přístup jak k přenosové soustavě, tak k distribučním soustavám na základě uzavřených smluv, pak zejména ve vazbě na cenovou regulaci upravují ustanovení hlavy I. zákona (zejména § 19a).

2.

Prvých pět činností uvedených pod písmeny a) až e) představuje podnikatelské činnosti v energetice vyjmenované v § 3 odst. 1, pro jejichž výkon je (až na výjimky uvedené v zákoně) nezbytné získat příslušnou energetickou licenci. Z tohoto pohledu se zásadním způsobem odlišují zákazníci, kteří jsou klíčovými uživateli soustavy a jejichž užitek sleduje právní úprava především (§ 17 odst. 4), neboť ti primárně nejsou podnikateli v energetice, ale jsou příjemci služeb poskytovaných ostatními podnikateli v (elektro)energetice. Smysl právní úpravy by spíše vybízel k tomu, aby zákazníci byli v zákonném výčtu uvedeni na prvém, a nikoliv na posledním místě.

3.

Provozovatelé soustav a operátor trhu vykonávají činnosti, které mají v řadě ohledů charakter přirozeného monopolu. Naproti tomu principy soutěžního trhu s elektřinou jsou plně uplatněny ve výrobě elektřiny a v obchodu s elektřinou, neboť v oblasti výroby elektřiny a obchodování s elektřinou lze zcela volně podnikat při splnění zákonem stanovených podmínek, s cílem umožnit sjednání smluvních podmínek dodávky elektřiny mezi výrobci a obchodníky na straně jedné a zákazníky na straně druhé a tyto smlouvy realizovat. Obchodník s elektřinou a výrobce elektřiny jsou z tohoto pohledu ve velmi podobné situaci, s tím rozdílem, že obchodník s elektřinou elektřinu nevyrábí a výrobce elektřiny nemůže bez licence na obchod s elektřinou elektřinu nakupovat za účelem jejího dalšího prodeje.

4.

V minulosti zákon rozlišoval mezi oprávněnými a chráněnými zákazníky. Oprávněným zákazníkem byla fyzická či právnická osoba, která měla právo přístupu k přenosové soustavě a distribučním soustavám za účelem volby dodavatele elektřiny, chráněnými zákazníky byli ostatní zákazníci. Okruh oprávněných zákazníků se podle § 21 postupně rozšiřoval na úkol zákazníků chráněných, až tyto kategorie zanikly zcela a všichni zákazníci se stali "oprávněnými"; domácnosti se staly oprávněnými zákazníky dne 1. ledna 2006, kdy došlo v tomto ohledu k úplnému otevření trhu s elektřinou.

5.

Nezřídka nastávají situace, kdy má stejný subjekt zároveň status více různých účastníků trhu. Pokud to zákon výslovně nevylučuje (např. podle § 24 odst. 2 provozovatel přenosové soustavy nesmí být držitelem jiné licence udělované podle tohoto zákona než licence na přenos elektřiny), jsou možné v podstatě libovolné kombinace. Nejtypičtěji nastává, že má výrobce elektřiny rovněž licenci na obchod s elektřinou, anebo licenci na distribuci elektřiny (v lokální distribuční soustavě). Všichni držitelé licencí pak zpravidla budou také zákazníky ve smyslu § 2 odst. 2 písm. a) bodu 17. Vzniká pak otázka, jaká práva a povinnosti (upravená energetickým zákonem, ale i jeho prováděcími předpisy či dalšími předpisy) platí pro subjekt, který má souběžně status více různých účastníků trhu. Odpovědí je, že pro takového účastníka trhu by se měla uplatnit práva a povinnosti plynoucí nikoli např. z jeho volby, ale z pozice účastníka trhu, v níž se právě nachází. Jestliže tedy obchodník s elektřinou bude nakupovat elektřinu pro své vlastní konečné užití, bude chráněn stejně jako jiní zákazníci, na rozdíl od případů, kdy bude elektřinu pořizovat pro účely dalšího obchodu s ní. Stejně tak výrobci elektřiny mohou vznikat různé povinnosti v závislosti na tom, zda bude připojen k distribuční soustavě přímo, anebo prostřednictvím (lokální) distribuční soustavy, kterou na základě licence na distribuci elektřiny rovněž provozuje jako provozovatel takové soustavy.

K odst. 2

6.

Ustanovení odstavce 2 vyjadřuje další zásadní princip volného trhu s elektřinou, ačkoliv si jeho existence není vědoma většina účastníků trhu s elektřinou (rozuměj: zákazníků, zejména spotřebitelů). Jedná se o princip, že v každém právním vztahu, jehož předmětem je dodávka elektřiny, musí být vyřešeno, která strana nese odpovědnost za odchylku. Zákon v § 2 odst. 2 písm. a)

bodě 7 definuje odchylku jako součet rozdílů skutečných a sjednaných dodávek nebo odběrů elektřiny v daném časovém úseku. Odpovědnost za odchylku je tedy povinností nést důsledky toho, že vznikne disproporce mezi předpokládanými dodávkami a odběry (tj. smluvně sjednanými) a dodávkami a odběry skutečnými. Nejedná se o odpovědnost za protiprávní jednání, neboť zmíněná disproporce je trhu s elektřinou imanentní, ale o odpovědnost za stav přijímaný jako nevyhnutelný, který však systému řízení elektrizační soustavy přináší jisté vícenáklady.

7.

Model trhu s elektřinou je postaven na principu volby režimu odpovědnosti za odchylku způsobenou daným účastníkem trhu s elektřinou. Podstatou tohoto principu je povinnost hradit odchylku, kterou účastník trhu s elektřinou způsobí, nebo možnost smluvně převzít odpovědnost za odchylku některým ze subjektů zúčtování. Detaily plnění této povinnosti jsou upraveny v Pravidlech trhu s elektřinou, která vydává Energetický regulační úřad podle § 98a odst. 2 písm. h).

8.

Každý účastník trhu s elektřinou je nositelem odpovědnosti za odchylku, tedy i každý spotřebitel. Zákon ale současně poskytuje zákazníkovi (stejně jako jiným účastníkům trhu) možnost přenést odpovědnost za odchylku na jiného účastníka trhu (svého dodavatele), typicky s následným faktickým dopadem na cenu za odebranou energii. Obligatorní součástí smlouvy o dodávce elektřiny je ujednání o odpovědnosti za odchylku (§ 50 odst. 1). V případě smlouvy o sdružených službách dodávky elektřiny však zahájením dodávky elektřiny podle této smlouvy dochází k přenesení odpovědnosti za odchylku z výrobce elektřiny nebo zákazníka na výrobce elektřiny nebo na obchodníka s elektřinou, odchylné ujednání v neprospěch zákazníka nebo výrobce odebírajícího elektřinu na napěťové úrovni nízkého napětí zákon nepřipouští. Tím jsou chráněni zejména zákazníci a zároveň se tak umožňuje využít synergického efektu u obchodníka s elektřinou či výrobce elektřiny, u něhož díky vzájemnému vykrácení kladných a záporných odchylek, za něž převzal odpovědnost namísto svých zákazníků či výrobců elektřiny připojených k soustavě na úrovni nízkého napětí, dochází k úspoře nákladů na vypořádání odchylky. Odchylky vyhodnocuje, vypořádává a zúčtovává operátor trhu. Jestliže účastník trhu nepřenese odpovědnost za odchylku na jiný subjekt, musí s operátorem trhu uzavřít jako subjekt zúčtování odchylek smlouvu o zúčtování odchylek - kdyby tak neučinil, mohlo by se jednat o neoprávněný odběr elektřiny podle § 51 odst. 1 písm. g). Výši zúčtovací ceny za odchylku pak ve svém cenovém rozhodnutí každoročně stanoví Energetický regulační úřad.

K odst. 3

9.

Nově vložené ustanovení ukládá všem účastníkům hradit složku ceny služby přenosové soustavy nebo služby distribuční soustavy na podporu elektřiny z podporovaných zdrojů podle zákona o podporovaných zdrojích energie. Jedná se o reakci na právní polemiky nad předchozí právní úpravou, jejichž předmětem bylo to, co je právním titulem pro hrazení ceny na podporu elektřiny z podporovaných zdrojů, a pokud je tímto právním titulem smlouva o distribuci elektřiny či o přenosu elektřiny, jaké to má právní důsledky pro rozsah, v jakém má být cena na podporu elektřiny z podporovaných zdrojů hrazena. Nyní se však jeví již jako nesporné, že právním titulem je zde přímo zákon, což odpovídá i povaze ceny na podporu elektřiny z podporovaných zdrojů. Tato cena totiž nepředstavuje úhradu za žádnou službu poskytovanou provozovatelem přenosové nebo distribuční soustavy, na rozdíl od jiných složek této ceny (cena služby přenosové soustavy nebo služby distribuční soustavy zahrnuje mj. i cenu za systémové služby a cenu za činnosti operátora trhu včetně poplatku na činnost Energetického regulačního úřadu - § 19a). Jedná se vlastně o způsob, jakým je od účastníků trhu s elektřinou vybírán příspěvek na podporu elektřiny z podporovaných zdrojů, která je hrazena jednak ze zdrojů státního rozpočtu, jednak právě ze zdrojů plynoucích od jednotlivých účastníků trhu s elektřinou. Cena služby přenosové soustavy nebo služby distribuční soustavy na podporu elektřiny z podporovaných zdrojů podle zákona o podporovaných zdrojích energie (dříve "cena na krytí nákladů spojených s podporou elektřiny z obnovitelných zdrojů, vysokoúčinné kombinované výroby elektřiny a tepla a z druhotných zdrojů") je tedy cenou sui generis a nestojí za ní služba provozovatele přenosové či distribuční soustavy, ale jedná se o prostředek sloužící ke shromažďování prostředků k úhradě nákladů podpory výroby elektřiny z podporovaných zdrojů energie. Na druhou stranu ale nelze pominout skutečnost, že zákon konstruuje cenu na podporu elektřiny z podporovaných zdrojů energie jako složku ceny služby distribuční soustavy nebo služby přenosové soustavy, kde je právním důvodem ke vzniku platební povinnosti smlouva; oba právní důvody tak zřejmě mohou existovat vedle sebe. Problematika hrazení této ceny však přesahuje rámec tohoto komentáře.

10.

Povinnosti účastníků trhu s elektřinou odpovídá právo operátora trhu s elektřinou na úhradu složky ceny na podporu elektřiny z podporovaných zdrojů podle zákona o podporovaných zdrojích energie od účastníků trhu s elektřinou podle § 20a odst. 5 písm. h). Způsob hrazení této složky ceny ale neupravuje energetický zákon, nýbrž zákon o podporovaných zdrojích. Zákon o podporovaných zdrojích (§ 28) odvíjel velikost plateb od spotřeby elektřiny, od 1.1.2016 byl však zvolen odlišný způsob výpočtu, který nevychází z velikosti spotřeby elektřiny, nýbrž - zjednodušeně řečeno - z velikosti sjednaného rezervovaného příkonu. Energetický regulační úřad nově stanoví složku ceny služby distribuční soustavy a složku ceny služby přenosové soustavy na podporu elektřiny pro odběrná a předávací místa připojená k přenosové soustavě nebo k distribuční soustavě na napěťové hladině velmi vysokého napětí a vysokého napětí v Kč/MW/měsíc na základě sjednaného rezervovaného příkonu. U odběrných a předávacích míst připojených k distribuční soustavě na napěťové hladině nízkého napětí se pak cena bude odvíjet od jmenovité proudové hodnoty hlavního jističe před elektroměrem a příslušné distribuční sazby. Dosavadní způsob výpočtu ceny služby přenosové soustavy nebo služby distribuční soustavy na podporu elektřiny z podporovaných zdrojů je ale zohledněn tím, že podle § 28 odst. 5 zákona o podporovaných zdrojích maximální platba za složku ceny služby distribuční soustavy a složku ceny služby přenosové soustavy na podporu elektřiny za odběrné nebo předávací místo za fakturované období je určena součinem částky 495 Kč/MWh a celkového odebraného množství elektřiny z přenosové soustavy nebo distribuční soustavy v odběrném nebo předávacím místě za fakturované období.

11.

Zákon zároveň formuluje přednostní hrazení ceny služby přenosové soustavy nebo služby distribuční soustavy na podporu

elektřiny z podporovaných zdrojů podle zákona o podporovaných zdrojích energie oproti ostatním složkám ceny služby přenosové soustavy nebo služby distribuční soustavy. Předmětná úprava tedy neprioritizuje dluh účastníka trhu vůči provozovateli přenosové či distribuční soustavy vůči jiným dluhům (a to ani vůči jiným dluhům vůči provozovateli přenosové či distribuční soustavy, např. z titulu náhrady škody či podílu na oprávněných nákladech na připojení), nýbrž pouze určuje, na co má provozovatel přenosové nebo distribuční soustavy prostředky přijaté od jiného účastníka trhu za účelem úhrady ceny služby přenosové soustavy nebo služby distribuční soustavy přednostně použít, pokud nepostačují k úhradě celého dluhu. Provozovatel soustavy je tedy např. povinen na základě přijaté platby od zákazníka, sloužící k úhradě ceny služby přenosové soustavy nebo služby distribuční soustavy, primárně uspokojit pohledávku operátora trhu z titulu jeho práva na úhradu složky ceny na podporu elektřiny z podporovaných zdrojů podle zákona o podporovaných zdrojích energie, a teprve následně může provozovatel soustavy přijatou platbou "pokrýt" ostatní složky ceny služby přenosové soustavy nebo služby distribuční soustavy.

Související ustanovení:

§ 3 - podnikání v energetických odvětvích, § 4 - licence, § 23 - výrobce elektřiny, § 24 - provozovatel přenosové soustavy, § 24 - provozovatel distribuční soustavy, § 28 - zákazník, § 30 - obchodník s elektřinou, § 50 - smlouvy mezi účastníky trhu s elektřinou

Související předpisy:

obč. zák.,

zák. o podporovaných zdrojích energie,

Pravidla trhu s elektřinou

Právní předpisy EU:

třetí směrnice pro elektroenergetiku

Literatura:

POTOMSKÝ, M. Nad novelou energetického zákona. *Právní zpravodaj.* 2005, č. 3, s. 9-12.